

УДК 343.222.7

О. А. Чуваков, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова
Економіко-правовий факультет, кафедра кримінального права,
кримінального процесу та криміналістики
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ОЗНАКИ БАНДИТИЗМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ 1917-1922 р.

Значена стаття аналізує зміни кримінального законодавства України щодо бандитизму, склад якого визнається одним із самих небезпечних злочинів проти основ суспільної безпеки в державі.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, бандитизм, суспільна небезпека, принципи кримінальної відповідальності.

З прийняттям нового Кримінального кодексу України змінилась структура всього кримінального законодавства і, відповідно, з'явилися нові розділи КК.

Ці зміни торкнулися і групи злочинів, які зазіхають на суспільну безпеку, до складу яких, у відмінності від колишнього Кримінального кодексу України, входить і бандитизм. У цілому, відповідно до радянського кримінального законодавства, бандитизм визнавався одним із самих небезпечних злочинів проти основ суспільної безпеки в державі, у зв'язку з чим розташовувався в розділі «Інші державні злочини». Ці зміни вимагають більш детального вивчення історичного процесу становлення кримінальної відповідальності за бандитизм. Тому доцільним уявляється розгляд даного процесу в перші роки становлення радянської влади в Україні і Росії. Саме дослідження вказаного аспекту проблеми є темою даної роботи. Аналізом даного питання раніше, на жаль, практично не займалися.

Радянська влада, як відомо, була проголошена в Україні в грудні 1917 р. З огляду на складність даного періоду становлення державності в Україні, ця влада в той період не поширювалася на всю територію і, крім того, радянська влада часто використовувала законодавство Росії.

Так, уперше термін «бандитизм» був застосований при встановленні Декретом РНК РРФСР від 20 липня 1918 р. «Про суд» підсудності Місцевих Народних судів і Окружних Народних судів¹⁴.

Далі про бандитизм вказувалося в Постанові ВЦВК РРФСР «Про Всеросійську Надзвичайну Комісію» від 17 лютого 1919 р., у якій за надзвичайною комісією зберігалось право безпосередньої розправи для припинення злочинів при наявності збройних виступів (контрреволюційних, бандитських тощо)¹⁵. У п. 7 розділу 2 Декрету ВЦВК РРФСР від 20 липня 1919 р. «Про вилучення з загальної підсудності в місцевостях, оголошених на воєнному стані», бандитизм визначався як «участь у зграї, що склалася для вбивств, розбою і грабежів, пособництва і приховування такої зграї»¹⁶.

Законодавець виділяв політичний і кримінальний бандитизм. Нерідко політичний бандитизм міг розглядатися поряд з контрреволюційними злочинами, оскільки у цілому зазіхав на основи і порядок нової радянської держави.

¹⁴ СУ РСФСР. – 1918. – № 52. – С. 15.

¹⁵ СУ РСФСР. – 1918. – № 12. – С. 39.

¹⁶ СУ РСФСР. – 1918. – № 27. – С. 17.

Як політичний бандитизм розглядалася діяльність загонів С.Балабачана на Харківщині. На Чернігівщині орудували загони отамана В.Ангела. Одним з найбільш великих організаторів подібних виступів в Україні був А.Струк. Загони Струка тісно підтримували зв'язок з армією Денікіна¹⁷.

Значний загін мав А.Богатиренко – «2-й гайдамацький запорізький курінь смерті». Загін складався з 600 вершників при 2-х знаряддях з 10 кулеметами. Загін В.Лисиці нараховував 150 чоловік, він «прославився» тим, що одягнені в червоноармійську форму, вони зображували продзагін, інсценуючи збір продрозгорстки, грабували селян¹⁸.

У липні 1919 р. в зв'язку з особливою небезпекою політичного бандитизму в умовах наступу загонів Денікіна Рада робочо-селянської оборони України ухвалила постанову, якою ставила за обов'язок губернським комітетам оборони вжити рішучих заходів по придушенню кулацьких закатів і наведення порядку в тилу Червоної Армії [1, с. 57].

Керуючись постановою Уряду УРСР, ВУНК 21 серпня 1919 р. опублікувала за резолюцією М.Я.Лациса звернення до населення, у якому вказувалося, що за збереження вогнепальної зброї без дозволу особи, винні в цьому, будуть піддаватися вищій мірі покарання – розстрілу. Так само каралися і ті, хто ховав в себе бандитів і надавав їм допомогу [2, с. 2].

У зв'язку з обставинами, що склалися в Україні, Раднарком УРСР 1 лютого 1921 р. видає постанову «Про боротьбу з бандитизмом»¹⁹.

20 квітня 1920 р. командуєчим Південно-Західним фронтом А.Єгоровим була затверджена «Коротка інструкція з боротьби з бандитизмом і кулацькими повстаннями». Інструкція вимагала нещадної боротьби з бандитизмом. Для цієї мети усі військові сили, розташовані в районах розвиненого бандитизму, підкорялися начальникам тилів. У тилах фронтів і армій населення підлягало поголовному роззброюванню. Начальник тилу і підлеглі йому органи мали право використовувати для боротьби з бандитизмом органи ВУНК та її Особливого відділу²⁰.

Крім політичного бандитизму законодавець виділяв, як вказувалося, і інший різновид цього злочину – кримінальний бандитизм. Складною і важкою була боротьба зі злочинами в Україні. Сюди в період громадянської війни стікалася основна маса представників кримінального світу, ряди яких поповнювалися учасниками розгромлених політичних угруповань та іншими злочинними елементами. В окремих випадках подібні бандитські об'єднання мали у своїх рядах по декілька сот і більше людей. Лідер одеських грабіжників Михайло Вінницький, відомий як «Мішка-Япончик», очолював групу, що поєднувала кілька тисяч чоловік [3, с. 71].

У Києві були ліквідовані великі банди Е.Сочутова, А.Маслякова, І.Давидова, С.Назаренко та А.Лопас-Крилова. В Одесі в 1920 р. були затримані члени банди А.Старожинського, арештовані великі грабіжники Д.Погарський, В.Утішний та ін.

7 лютого 1922 р. Президія ВУЦВК прийняла постанову «Про надання надзвичайних прав сесії по боротьбі з бандитизмом». Відповідно до цієї постанови справи про вбивство з корисною метою, розбої і грабежі були вилучені з ведення нарсудів і передані на розгляд губернських і окружних ревтрибуналів²¹.

¹⁷ ЦГАОР УССР – Ф. 3204 – Оп. 1. – Д. 17. – Л. 1. – С. 33.

¹⁸ ЦГАОР УССР – Ф. 3204. – Оп. 1. – Д. 17. – Л. 2. – С. 53.

¹⁹ 33 Уряду України. – 1921. – №2. – С. 11.

²⁰ ЦГАОР УССР. – Ф. 3204. – Оп. 1. – Д. 3. – Л. 24 – 25. – С. 25

²¹ СУ УССР – 1922. – № 2. – С. 35.

У такий спосіб відбувалося становлення основних принципів кримінальної відповідальності за бандитизм у Радянській Україні. Розглянуті моменти зіграли важливу роль у формуванні і подальшому розвитку інституту – «злочину проти суспільної безпеки» в Україні.

Певною мірою вищевказана історія призвела до наступного формулювання бандитизму за Кримінальним кодексом України 2001 р.:

„Стаття 257. Бандитизм

Організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі”.

Література

1. Українська РСР в період громадянської війни: У 2-х т. – Т. 2. – К., 1968.
2. *Лацис М. Я.* Обращение к населению // Известия ВУЦИК и Киевского Совета. – 1919. – № 22.
3. *Жмойлович А.* Мирный порядок.– Госиздат Украины, 1925.

О. А. Чуваков

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова
Экономико-правовой факультет, кафедра уголовного права, уголовного процесса и криминалистики
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПОНЯТИЕ И ПРИЗНАКИ БАНДИТИЗМА В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ 1917-1922 г.

Резюме

Указанная статья анализирует изменения уголовного законодательства Украины о бандитизме, состав которого признается одним из самых опасных преступлений против основ общественной безопасности в государстве.

Ключевые слова: Уголовный кодекс Украины, бандитизм, общественная опасность, принципы уголовной ответственности.

О. А. Chuvakov

Odessa National University
Frantsuzsky Bulvar, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

NOTIONS AND GANGSTERISM SIGNS IN CRIMINAL UKRAINE LEGISLATION OF 1917-1922 Y.

Summary

The given article analyses the changes of criminal statute of Ukraine about gangsterism the composition of which is acknowledged as one of the most dangerous crimes against the bases of public safety in the state.

Key words: Criminal code of Ukraine, gangsterism, public danger, principles of criminal responsibility.